

ANTONI DE P. CAPMANY

Conferència de Mossèn Josep Cardona a Ràdio Associació

(28 d'octubre de 1933)

Convidat per l'honorable «Associació de Periodistes de Barcelona», i d'una manera especial pel seu digne President i bon amic d'anys En Joan Costa i Deu, a prendre part en el curs de conferències que, per a commemorar el primer centenari de la Renaixença catalana, es van donant amb tant d'èxit a «Ràdio Associació», m'ha semblat que bé hi havia d'escaure i, àdhuc, que no hi podia mancar qui parlés d'aquell valent estol d'homes renaixentistes, vers paladins de les reivindicacions pàtries que amb llur oratòria i amb llur ploma, tan alt posaren el nom del «Centre Català» de Sabadell; i, sobretot, d'aquell capdavanter i incansable capitost del catalanisme que es digué Antoni de P. Capmany, director que fou del vell periòdic «Lo Catalanista», el qual, amb les seves fortes campanyes, tant contribuï a fer de Sabadell el primer baluart del renaixement català. Ciutat dels neguits i de les inquietuds, la

nostra, hom trobaria prou, a Sabadell, homes de la centúria passada que, d'una manera indirecta, coadjuvaren a l'obra de la Renaixença, com el P. Sallarès, el Doctor Sardà i Sallarès i Pla, i, abans que ells, Bosch i Cardellach i Salvany i Oller, així com també institucions i periòdics, el nombre dels quals ultrapassa els dos-cents els publicats des del 1853, els quals no hi ha cap dubte que donaren també impuls, a llur faisó, al moviment espiritual de la nostra terra, a l'hora que la Providència anava esbrostant els camins de redempció. Però d'una manera directa, s'ha de confessar que, a Sabadell, els abanderats del Renaixement Patri, els homes d'acció que sabien el que es feien, foren els militants del nostre «Centre Català». Víctor Balaguer, que per allà l'any 1860 havia fet de Sabadell la seva segona pàtria, passant-hi llargues temporades, tenint-hi amics que l'adoraven i aplaudien, més com a home de tendències polítiques que com a poeta i escriptor, malgrat ésser el primer Mestre en Gai Saber dels Jocs Florals de Barcelona, pedra fonamental de la Renaixença catalana, el centenari de la qual ara commemorem, cap rastre, que sapiguem, no va deixar a la ciutat nostrada, ni ell ni la seva colla de cal Jan, que es pugui esmentar com un indici del desvetllament català.

Tampoc, malgrat els bons anhels dels fundadors del nostre Ateneu, va deixar cap llevat patriòtic la seva tasca educativa que tan poc va durar.

Fent honor a la veritat, hem de dir que, sota el punt de vista literari, el primer toc de clarí de la nostra renaixença a Sabadell, el va donar el nostre poeta i periodista En Manuel Ribot i Serra, fundador

de «Revista de Sabadell»—diari que és avui degà dels periòdics de la ciutat—, el qual, amb les seves poesies catalanes, assolí fer llegir en català, constituint, a més, amb quatre companys joves, a l'entorn d'una taula del cafè Ibèric, el primer centre catalanista, abans que per En Capmany i altres elements que sentien el nacionalisme de l'Almirall i després de la «Unió Catalanista», fos fundat, l'any 1887, el veterà «Centre Català», veritable casa-soca d'on han sortit, com plançons filials, totes les altres entitats de caràcter patriòtic i cultural, des de la «Lliga Regionalista» de Sabadell i «Centre Excursionista del Vallès», al novell «Casal Català».

Primer President, En Capmany, de l'esmentat Centre, era llavors molt jove. Havia nascut a Barcelona el 25 d'octubre del 1858 i vingut, de petit, a Sabadell a estudiar a l'Escola Pia, al costat d'un oncle que portava el seu nom i era conegut fabricant de la nostra ciutat. L'amor a l'estudi el féu excel·lir en la teoria de teixits, de la qual n'esdevingué un mestre.

El seu prestigi en aquest ram el portà a formar part més tard de les Juntes del Gremi de Fabricants i de la Cambra de Comerç.

«Idealista a la catalana», com ha escrit d'ell En Manuel Folguera i Duran, sapigué ben lligar i agermanar les realitats del món material i del viure familiar amb les seves ànsies espirituals.

La lluita per la vida i la febre del treball quotidià, no foren pas impediment per a la seva formació cultural i literària, ni li restaren entusiasmes i energies per a sortir en defensa de l'ideal que el menà a la Presidència del «Centre Català» i que fou el primer

amor de la seva joventut. Amb companys que quiscun valia tant com ell en esforç i voluntat, En Capmany, dintre el catalanisme exercí un apostolat ben digne de remarcar. El seu nom i decidida cooperació es troben en tots els moviments i manifestacions de la vida catalana del seu temps. Sol·licitat, sovint, el seu concurs i opinió, mai no mancà sa ferma adhesió al programa de la «Unió Catalanista», de la qual fou també fundador i de qual Consell General formà part més d'una vegada. L'any 1891 actuà com a mantenedor dels Jocs Florals de Barcelona i l'any següent, 1892, assistí a la Magna Assemblea de les *Bases de Manresa*, com més tard prengué part, d'una manera efectiva, a les Assemblees generals de Balaguer, Olot, Girona i Terrassa.

Contribuí amb fe d'enamorat a la fundació de l'«Orfeó Català» de Barcelona, i més tard, davant la perspectiva del bé que es podria fer a la nostra ciutat amb una institució semblant, laborà per tal que fos una realitat l'«Orfeó de Sabadell». A la seva iniciativa es deu la construcció de l'edifici de la Rambla que ocupa el «Centre Català», la inauguració del qual, amb assistència del Rector de la vila, dels PP. Escolapis i del Doctor Sardà — cosa estranya en aquell temps en què, per certa gent d'església, era dubtós el catalanisme — tingué lloc el mes de juny del 1892. En el mateix any, amb motiu de la conferència que sobre el tema «Religió i Regionalisme» donà el Doctor Sardà a l'Acadèmia Catòlica — crec que fou la primera en català —, era En Capmany qui, estrenyent-li la mà, li deia: «Malgrat les fines indirectes que ens heu tirat, les quals no quedaran sense res-

pectuosa contesta, us felicito per l'honor que heu fet a la llengua catalana». Bastà que un dia a la taula rodona del «Centre Català», on alternativament s'hi solien trobar, a més d'En Manuel Folguera, qui sovint venia de la Colònia Güell, on vivia, l'Angel Manau, En Jordi Forcada, En Francesc Armengol i Altayó, Salvador Bru, Josep Salavert, Modest Duran, Pompeu Casanovas, Fermí Ribera, Pau Colomer, Juli Batlleu, Marcellí Brossa, Pau Gambús, Enric Duran, En Miralles, En Diumaró, En Juanico, En Vila i En Jaume Planas i, des de l'any 1891, En Bedós i En Casals i, després, els joves Saló i Martí Peydro i altres, bastà que algú indiqués la conveniència d'un llibre de divulgació del passat gloriós de Catalunya i dels greuges fins ara rebuts, perquè En Capmany posés fil a l'agulla i aviat fos un fet l'obrir al «Centre Català» un concurs regionalista per tal de premiar el millor treball en el sentit indicat, havent recaigut el premi, entre les catorze composicions rebudes, l'any 1894, al «Compendi de la Doctrina Catalanista», que es publicà, de la qual en resultaren autors N'Enric Prat de la Riba i Pere Muntanyola.

Sensible a tot esdeveniment patriòtic d'aquell temps, En Capmany no deixà de col·laborar a l'obra del «Missatge» que es posà en mans de la reina regent d'Espanya l'any 1888, ni tampoc als altres missatges tramesos a N'Artur Campion, de Pamplona, i a N'Alfred Brañs, de Galícia, per llurs campanyes regionalistes, ni tampoc al dirigit al Príncep Jordi i a l'exèrcit grec expedicionari a Creta, en hora en la qual s'intentava una gran injustícia nacional. Tot fet que tanqués un sentit de protesta a favor de les pa-

tries oprimides, trobava ressò en el cor d'En Capmany. I amb la mateixa fe i convicció que el veiem davant de les tumultuoses manifestacions contra l'article 15 del Codi Civil de l'any 1888, que amenaçava destruir el dret català, el veiem redreçar-se l'any 1892, recorrent tot Catalunya i aixecant la terra amb els seus parlaments, contra aquell tractat amb Alemanya que amenaçava la nostra indústria de mort. Com el veiem amb no menys sentit de protesta anar a Madrid, formant part d'aquella comissió presidida per Ferran Alzina, per tal d'exposar al Govern els greuges inferits a Catalunya, als quals no s'ha donat pas encara la deguda satisfacció. I aquí teniu un home que no havia estudiat per orador ni tirat per periodista, ni nascut per poeta i escriptor i que, a l'impuls del sentiment de pàtria, es va revelar amb dots per a tot. L'any 1887 començà a dirigir a Sabadell el setmanari «Lo Catalanista», portantveu del «Centre Català», el qual passà a ésser diari en 1897, essent també En Capmany un dels fundadors. Successivament dirigí «Acció Catalana» i «Diari de Sabadell» i contribuï eficaçment a la transformació del diari de Barcelona «La Renaixença», al qual tampoc mancà la seva literària col·laboració. Com el seu fi era fer catalanisme, es lliurà a la premsa catalana sense altra esperança de lucre que la satisfacció que dona el servir lleialment un ideal. Sense el tema de les reivindicacions pàtries, no crec que mai hagués pres la ploma per a escriure articles i dirigir periòdics. Hauria estat un de tants escriptors no nats. Els qui no han viscut els temps d'En Capmany, no es poden pas figurar l'abnegació que representava el laborar i

escriure contra el corrent general, amb la rialla mo-
feta dels uns, i amb la rebequeria i persecució dels
altres, havent d'escoltar seguidament aquella cançó
de l'enfadós que us deia : *quatre gats, somnia-trui-
tes, reconsagrats*. Com que els lectors en català eren
molt pocs, al sacrifici moral s'afegia l'econòmic i,
malgrat tot, es publicaven periòdics de lluita com
«Lo Catalanista», el qual, en fullejar-lo avui, hom no
sap què més admirar, si la persistència heroica dels
seus redactors, entre els quals cal esmentar Pau
Colomer, Modest Duran, Francesc de P. Bedós i
el supervivent Manuel Folguera, el qual en els
seus principis firmava *Jaume d'Urgell*, o bé la di-
recció assenyada i col·laboració contínua d'En Cap-
many. Sense altra dèria que la de fer pàtria, despu-
llat de tota pretensió personal, el mateix escrivia ar-
ticles frontals que notes polítiques i d'informació i de
crítica serena, sostenint polèmiques que l'acreditaven
d'hàbil periodista i d'home d'una cultura gens comú.
Treballant amb delit incansable en l'obra del nostre
Renaixement, més d'una vegada — i d'això en sóc
testimoni — ell sol, a darrera hora havia d'emplenar
el periòdic per manca d'altres originals, sortint-se de
tot, perquè el feia inexhaurible l'amor que sentia per
Catalunya, del passat de la qual parlava amb enyo-
rança, i pensant en el seu esdevenidor anava comp-
tant les hores que mancaven per al feliç retorn de les
nostres llibertats. Recordo que en un editorial de «Lo
Catalanista», escrit amb motiu del setè aniversari de
l'aparició, deia : «Ja ha passat un any més en el curs
de la nostra propaganda. I nosaltres, a prova de des-
engany, encara som en el mateix lloc que el primer

dia. Ferms com una roca, sostenim avui com ahir el lema de les llibertats catalanes, i ni ens han abatut les malvolences ni ens han cansat les contrarietats. Som apòstols convençuts d'una causa que és tota amor. Cert que a voltes se'ns ha fet precis l'atac i la censura; però ¿quan se'ns podrà demostrar que hàgim obeït males arts o perverses intencions? Pel demés, no estem pas disposats a cedir en nostra obra regeneradora. Continuarem publicant, com fins avui, la bona nova al poble català, repartint nostres temps entre el treball de cada dia, la família i la pàtria». I el primer de setembre de 1895 continuava: «Nostra obra és obra d'anys i anys, serà l'obra dels nostres fills i potser dels nostres néts. No cal il·lusionar-se en la seva terminació, el que cal és treballar per al seu avenç. S'han de fer costums i criteris nous en sociologia i en política, s'han d'enderrocar els falsos ideals i aquests cacics odiosos que fomenten les divisions i s'oposen a la nostra via pel compte que els té.»

Qui així escriu amb serenitat d'ànima i esperit lliure de preocupacions, clar es veu que, per sobre de tot, vol l'alliberació de Catalunya, encara que, com Moisès, no hagi ell de copsar-ne els fruits.

Imperant en la seva consciència el sentiment del just, les seves lluites periodístiques tenen sempre la mateixa finalitat: la reconquesta de la pàtria. Per això fou perseverant i tenaç la seva campanya pel retorn de la llengua catalana als llocs i institucions d'on havia estat bandejada. No es sabia explicar l'abús que es feia, sobretot en els temples, de llegir i predicar en llengua forastera. «No podré anar a l'església — deia — si se m'han de ferir així els meus

sentiments catalans». I la seva crítica periodística en aquest sentit tenia, a voltes, ribets d'imprecació i d'ironia, no mancant qui, més d'una vegada, donà interpretació sectària a les seves fuetades, quan no era més que catalanisme pur. Com blasmava els qui preterien la nostra llengua, sabia tenir per als qui la dignificaven el seu mot d'elogi i d'estímul. Així, en 14 d'octubre del 1894, parlà «Lo Catalanista» del sermó en català que, amb motiu de la festa del Roser, predicà Mossèn Borrell a l'església de Sant Feliu, i acabà dient: «El sermó fou en català; tant de bo que sempre poguéssim dir això per a millor glòria de Déu i de la pàtria.»

El mateix any anuncia la festa religiosa de Sant Francesc, amb sermó del P. Josep Isanda, i la ressenya acaba dient: «El sermó serà en llengua catalana. Fem vots perquè tingui imitadors.»

El 6 d'octubre de 1895, escrivia: «L'Associació de Catòlics mereix una felicitació per la vetllada literàrio-musical que tingué lloc en el seu estatge, però no podem aplaudir el poc encert del P. Isanda en escollir la llengua castellana per a fer un discurs en el qual, anatematitzant la injustícia de l'ocupació dels Estats pontificis per un rei que enarborava la bandera del centralisme, no parava compte que, usant la llengua castellana a Catalunya, donava la raó a aquell altre rei anomenat Felip V, el qual, amb la mateixa injustícia que Víctor Manuel, ocupà Barcelona i els Estats catalans.»

El mateix any es felicitava que el Rnd. Antoni Casellas, Rector i Arxiprest del Vendrell, trencant la rutina del castellà, hagués enviat en nostra llen-

gua una circular als Rectors del seu Arxiprestat.

Amb motiu d'un sermó predicat a Montserrat el 8 de setembre del 1896 pel Rector del Bruc, Mossèn Ramon Garriga, trobant-se entre els oients En Castelar, posava aquest comentari: «Castelar hi era accidentalment i sortí esfereït per anar a dir a Cànovas que els filibusteros predicaven a Montserrat. Ara els periòdics centralistes mouen gran rebombori.»

El 13 de setembre del mateix any 1896, deia: «L'Ajuntament de Balaguer ha ofert els sermons del Sant Crist al nostre respectable amic doctor Josep Torres i Bages. Com a bons catalans, desitjaríem que els demés municipis i altres corporacions oficials i no oficials procuressin que en els actes religiosos es sentís la nostra llengua i no els profans accents d'una llengua forastera». I amb el mateix entusiasme que en 1891 felicitava en «Lo Catalanista» les germanes de la Casa de Caritat de la nostra ciutat per haver facilitat als alumnes el llibre de lectura «Eloquència Catalana»; ho deia també en 1897 en inaugurar-se una classe de gramàtica i literatura catalana, a càrrec del qui subscriu, en el col·legi de Sant Josep del carrer del Jardí, que dirigia Mossèn Josep Torres. Aquestes nimieses són per fer riure a la generació actual que ho ha trobat tot tan pla, però a nosaltres ens recorden el que costà el retorn del català a la trona, a l'aula i a tota manifestació literària del poble, el qual no el sabia llegir i menys escriure en aquella època de gestació de la Renaixença catalana. Que calia alçar el crit al cel contra els refractaris a l'ús de la nostra llengua, fos per imposició, per temença, o per no deixar la rutina, ens ho revela En

Pau Colomer, de la colla d'En Capmany, en les següents ratlles de «Lo Catalanista» del 25 de setembre del 1893: «El clero — diu — es manté aferrat en la incomprensible mania d'emprar una llengua estranya, veient en els cancells dels temples els anuncis de les funcions en llenguatge oficial i arribant-se a donar el cas, com ha passat amb la secció de Sant Lluís d'aquesta ciutat, que repartiren unes formosíssimes invitacions redactades en el llenguatge que han après de ses mares, i en ésser dintre del temple, es veieren obligats aquells jovenets a dirigir llurs precés al Sant Patró en llengua de l'escola i en igual llenguatge es féu el seu panegíric com si fossin les lliçons del catedràtic. I el més trist encara, és veure aqueixa anomalia fins en els mateixos prelats de Catalunya, puix que, exceptuant-ne l'insigne patrici doctor Morgades, bisbe de Vic, tots els demés no saben dirigir-se al poble, a ells especialment confiat, sinó en llenguatge castellà, fins al punt de què fa poc temps una important Associació que s'acaba de fundar es dirigí als prelats de Catalunya en atenta carta redactada en català, demanant-los l'aprovació del seu Reglament i totes les contestacions, excepte la de Vic, foren en llengua castellana, talment com si els bisbes fossin dependents de l'Estat.»

Més d'una vegada hem pensat que si Sabadell ha esdevingut, primer que cap altra, la ciutat més catalaníssima de Catalunya, és degut, sens dubte, a la bona sembrada que s'hi féu en temps d'En Capmany i «Lo Catalanista», sense voler restar cap mèrit als periòdics i entitats vinguts després. Prova palesa de la importància que assolí el portantveu del Centre

Català, és la llarga filera de col·laboradors de «Lo Catalanista», sota la direcció d'En Capmany, entre els quals es troben les més destacades personalitats del Renaixement, com : Verdaguer i Callís, Duran i Ventosa, S. Rusiñol, M. Vayreda, Prat de la Riba, Domènech i Montaner, Omar i Barrera, Puig i Cadafalch, Manuel Raventós, Romaní i Puigdengolas, Miquel S. Oliver, Anicet Pagès de Puig, Mossèn Font i Sagué, Pau Sans i Guitart, Moliné i Brasés, Pere Muntanyola, Guimerà, Damià Calvet, Novel·les de Molins, Ramon Masifern, Ferran Agulló, Narcís Fuster, F. Bartrina, J. Verdaguer, P. Aldavert, Ubach i Vinyeta, Soler i Palet, Emili Pascual, Sebastià Farnés, Ferran Alsina, A. Suñol, Cortils i Vieta, J. Col·lell, Francesc Matheu, Joaquim Cabot i Rovira, Pin i Soler, Lluís Millet, Picó i Campamar, Pons i Gallarza, Rubió i Ors, A. Valls i Vicens, Marian Aguiló, Franquesa i Gomis, Pons i Massaveu, Ramon E. Bassegoda, J. Coroleu, Roca i Sans, Sebastià Trullols i Plana, B. Bassegoda, E. Moliné, Teodor Llorente, Artur Masriera, J. Permanyer, Apelles Mestres, Torres i Reietó, Gervasi Torres, Folguera i Duran, P. Colomer, Domènec Saló, Mossèn Cardona, P. Calonge, Agnès Armengol, Ribot i Serra, Pau Griera i Cruz, Got i Anguera, P. Martí i Peidro, Francesc Bedós, Modest Duran, i altres que hi aportaven articles i poesies perquè sentien com En Capmany iguals anhels de reivindicació.

La col·lecció de «Lo Catalanista», que guarda quasi íntegra la labor periodística d'En Capmany, en obrir-se davant dels nostres ulls, suara, ens ha fet sentir enyorament d'aquells homes, avui tan oblidats, i dels



EL CENTENARI DE LA RENAIXENÇA

Mossèn Frederic Martí i Albanell, Maria Teresa Gibert, Francesc Curet i Joan Costa i Deu (dibuix de Canyes), conferenciants dels cursos de l'«Associació de Periodistes».



L'homenatge de l'«Associació de Periodistes» a Josepa Maria Massanés : La senyora Mercè Carrasco, fillola de la poetessa, amb la conferenciant Maria Teresa Gibert, el President, i altres elements de l'entitat.

quals tants sacrificis en rebé la pàtria. La fe en el triomf de l'ideal, els aplegava sota la bandera de «Catalunya i avant» i els donava alè per a pregonar, com els profetes, que l'hora de la redempció s'acostava. Devenien escriptors com En Capmany, perquè Catalunya els necessitava. L'estil d'En Capmany, que era fogós com la seva oratòria, de cara sempre al mateix fi, es feia atractiu i assequible a tots. Clar i català, sempre anava de dret, com el bon apòstol, a fer adeptes per a la causa catalana. Tant quan escrivia com quan perorava, era sempre el mateix Capmany; l'home convençut de la justícia i de la veritat de la causa que defensava. Per això es llançava a la lluita a tot vent. On no arribaven els seus escrits, arribava la seva paraula impressionant, havent esdevingut també un dels millors oradors de la nostra terra. En Modest Duran, un dels seus companys d'apostolat, així el definia en vetllada a la seva memòria: «En Capmany, amb la seva oratòria ardent i viriosa, passejà triomfalment el «Centre Català» de Sabadell per valls i muntanyes, des de l'Ebre als Pireneus, seguint amb el seu apostolat tots els encontorns de la nostra pàtria catalana.»

«A més dels dons sobirans de la paraula humana — afegia En Josep M.^a Roca — posseïa l'eloquència de les condicions morals que valoraven la seva oratòria, donant-li la força augusta de la raó.»

«Era d'aquells incansables campions — deia En Suñol — que encomanen els seus entusiasmes als qui els escolten.»

«En Capmany — proclamava En Martí i Julià — no era sols de Sabadell, era de tots els catalans. Amb

uns quants com ell, altra seria la sort de Catalunya.»

Lliurat seguidament a actes de propaganda a Sabadell i a fora, no es donava repòs ni descans, sempre amb la dèria de fer catalanisme. Pla bé recordo que la seva bona esposa, temerosa que perdés la salut, em deia en una de les seves absències: «Quan l'Antonet serà nostre?» No volia pas dir que En Capmany no complís els seus deures familiars a bastament, però sí que els seus sentien que el ditxós catalanisme, com deien, els el robés tants dies i hores de la llar. «La feina a fer — solia ésser frase d'En Capmany — és molt gran, molts els adormits, i pocs els treballadors». I això el movia a actuar seguidament i a prodigar-se en fer parlaments i en donar conferències, algunes d'elles tan importants que, àdhuc, avui serien d'actualitat. Són de remarcar la que donà sobre «Lo regionalisme i proteccionisme» el 27 de desembre del 1883, la qual s'imprimí, i l'altra sobre el tema de les «Bases de Manresa» en setembre del 1892, així com el discurs que pronuncià a la memòria d'En Vayreda en novembre del 1894 i la conferència sobre la «Necessitat de reorganitzar els antics gremis de Catalunya» en 1895 i el seu parlament amb motiu de la vinguda de l'Orfeó Català en 26 de juliol de 1896, i altres amb les quals honorà aquella tribuna del «Centre Català» en les sessions inaugurals i en totes les solemnitats. En el discurs que féu com a President de la Secció d'Arts i Lletres el 24 de juny del 1893, exposava el seu pensament per a l'avenir de Catalunya amb aquestes paraules: «Els pobles que han estat lliures i treballen afanyosos per reconquistar altra volta llur llibertat, no perden,

no, de vista que han d'ajuntar l'amor de pàtria a llurs grandeses i tradicions antigues, l'amor al treball i a l'estudi en llurs variades manifestacions, perquè a l'avançada del progrés i de la civilització puguin ésser en tot dignes d'ocupar avantatjosament el lloc que ambicionen en el variat concert dels pobles lliures.» Heus aquí com en poques paraules sintetitzava el que calia fer per al ressorgiment de la pàtria. La figura d'En Capmany es transfigurava en les seves peroracions. Semblava que anés creixent a mesura que anava pujant de to la seva veu. Era gentil en el gest i fort i pur en el verb, sabent-se fer seu l'auditori per abigarrat que fos, a les primeres paraules que li dirigia. En la seva cara podia llegir tothom la fe en l'ideal que predicava, havent-lo vist més d'una vegada finir el seu discurs amb llàgrimes als ulls. Si bé en els seus parlaments i articles de diari, atenia més al fons que a la forma, no deixava pas, per això, de parar gran esment en la puresa del llenguatge, essent, entre els del seu temps, un dels que amb més propietat posseïa el català. Hom resta encara avui meravellat només de pensar que, tant ell com la seva colla de propagandistes, tractant-se de servir la pàtria, sabien reeixir-se de tot, àdhuc d'improvisar-se oradors, periodistes, poetes. No desdiria pas d'aquesta commemoració de la Renaixença catalana, una antologia dels nostres valors locals, des de Modest Duran, Manuel Folguera i Pau Colomer a Francesc de P. Bedós, Domènec Saló, Martí Peydro, Josep Marlet, Francesc Armengol i Duran i Agnès Armengol de Badia, tots ells vells del «Centre Català», els quals arborats per l'ideal de pàtria es sen-

tiren poetes i escriptors. En Capmany, si bé és més conegut en altres aspectes, escriví també poesies, de les quals se'n podria fer un bell recull. Li recordem la que porta per títol «Record», la qual fou publicada l'any 1891, i la que intitulava «Hivern», inserida en «Lo Catalanista» en agost del 1892. En novembre del mateix any ens donava a conèixer «Lo patri altar», poesia que com a tast i mostra transcrivim:

LO PATRI ALTAR

El vell temple de la pàtria,
el casal d'antics records,
la donzella enamorada
plena avui de desamors,
la que fou un jorn mestressa
i és esclava de traïdors.
Rescatem-la de captiva,
i vestim-la amb sos tresors.
Com a mare endogalada
els bons fills l'han de mirar,
sos joiells i pedreria
a altres platges duu la mar,
que l'enveja eixint de mare
son casal vol enrunar;
mes guardem, guardem les runes
i guarnim el patri altar.
De llorers que no n'hi manquin
que bé prou n'ha conquerit,
de penons d'antigues gestes
que en rumbegi el vestit
i el llibre de sos còdics
esquinsat i revellit,
el missal d'antiga herència,

sàvies lleis que no han prescrit.
Per blandons de llum, sencera
la fe santa dels passats,
els retaules que l'envolten
nostres reis, malaguanyats,
i en el bell mig de la mesa
cantelluts, fermes i espadats,
que li facin d'ara santa
els turons de Montserrat.
La Madona emmorenida
per imatge hi posarem.
Sota els plecs que l'emmantellin
els bons fills hi acoblarem.
De genolls flectats en terra
per la pàtria resarem
i amb l'ajuda de la Verge
els grillons li trencarem.
Catalans de Catalunya,
germans meus de planys i cor.
Cada pit sia un sagrari
d'eix altar ple d'hermosor.
De les runes de la pàtria
l'hem guarnit amb fe i amor.
Ara el sacríleg que gosi...
ens haurà d'arrencà el cor...

Qui així amb amor ingenu i tendresa de noi ren-deix culte a la mare pàtria, bé mereixia que algú el tregués de la pols. Jo feia coneixença personal amb En Capmany l'any 1896 amb motiu de venir a donar lliçó de teoria de teixits al col·legi de Sant Josep de l'antic carrer del Jardí, del qual jo també n'era professor.

Aquesta avinentesa que es prestava a tertúlia diària, ens féu amics bentost. No puc recordar aquelles

vesprades viscudes amb ell, i que ni els anys han desdibuixat, sense veure redreçar-se i gesticular la figura desnarida d'En Capmany, que parlant s'agègantava movent-se a impuls d'una ànima que, de tan gran, semblava que no li cabia dintre. Tot en ell era atraient, la seva vèrbola, la seva il·lustració, la seva fe, la seva bonhomia i àdhuc aquell seu mirar revelador d'una rancúnia interna contra el govern usurpador de Catalunya. Blasmava dels polítics vividors, i dels descastats que hi feien ali, i, menat per una idea dominant, àdhuc en les converses particulars sabia fer obra patriòtica.

Tant tenia de sentimental com d'assenyat i de cristià en el fons, com de catalanista en la forma. Liberal que entenia la llibertat amb el major respecte al pensar d'altri, lliurava batalles pel seu ideal amb la convicció del qui defensa un dret i aconsegueix un deure. Pocs en els darrers temps de la seva vida el conegueren en la intimitat com jo. Des del 1899, en quin any poguí constatar, en afer propi, el bon company de causa que era En Capmany per l'ajut incondicional que em prestà amb motiu del procés que se'm seguí per un sermó en català predicat a Tàrraga, al qual ell assistí; des de llavors la nostra cordialitat i companyonia fou la de dos germans que s'estimen i entre els quals no hi ha cap secret. L'any 1903 posà amical pòrtic al meu llibre «Endreces i records», que li sortí una escaient i formosa peça literària. Cercant, al camp, la salut perduda, junts visquérem l'estiu del 1912, a la torre de can Padró de Castellar del Vallès, durant qual convivència em poguí convèncer que en Capmany era, tal com digué

després N'Agnès Armengol, en homenatge pòstum, «el ferm, el just, el cabdal patrici». El mes d'octubre de l'any esmentat, al llindar de sa casa del carrer de Sant Joan, de Sabadell, on l'esperava un auto per al seu trasllat a la clínica del doctor Ribas de Barcelona, em digué textualment: «*Pater*, no em deixi». No cal dir si fou complagut. La intervenció quirúrgica a què l'havien sotmès els metges, fallà, i entre la consternació dels seus i dels amics que l'envoltàvem, rebuts els auxilis de la religió, el dia 8 d'octubre del 1912, vegí apagar-se aquella vida que tanta llum havia irradiat a la pàtria dels nostres amors i que fou tota consagrada a la magna obra de la Renaixença catalana. L'endemà, cobert el seu cos amb la bandera barrada, i seguit de llarga corrua de companys i admiradors, era dut per a rebre sepultura a la vella necròpolis de la ciutat de Barcelona, en espera de ressurrecció. A mi encara em colpien aquelles paraules «*Pater*, no em deixi». Si vaig accedir a dir, davant de la seva fossa, uns mots de comiat, no fou sinó per a moure els cors a la pregària per tal que esdevingués eterna la nostra espiritual unió. De retorn de l'acte del fúnebre sepeli, el trist comentari en tots els llavis era el mateix: En Capmany mereix bé de la Catalunya Renaixent, per haver posat al servei de la seva causa tot el seu valer, poder i saber, amb l'actuació més directa i decidida, la conseqüència més íntegra, la convicció més pura i l'amor més viu i desinteressat. Si per a ningú s'hagués inventat, hom diria que ell va inspirar i que per a ell es va escriure aquell mot: En Capmany fou un cavaller de l'ideal.